

TRANSFORMACIJA : UMJETNIČKO DJELO SCENSKOG DIZAJNA**TRANSFORMACIJA: ARTWORK OF SCENIC DESIGN**Andreja Rondović, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad***Oblast – SCENSKA ARHITEKTURA I DIZAJN**

Kratak sadržaj – *Ovaj rad posvećen je procesu transponovanja scenskog djela iz jedne forme u drugu, u pokušaju da zadržim atmosferu i poruku koje djelo nosi u svojoj originalnoj formi. Prostornom instalacijom i dramaturgijom prostora izložbe želim da prenesem doživljaj dvije pozorišne scenografije koje se razlikuju po konceptu, temi i porukama koje nose. Scenografije koje predstavljam instalacijom jesu „Žak i njegov gospodar“ u režiji Davida Alića, i „Tartif“ u režiji Igora Vuka Torbice. Bavim se procesom analize načina na koje je moguće predstaviti cjelokupno scensko djelo, sa posebnim naglaskom na istraživanje potencijalnih medijskih sredstava. U okviru paralelne analize drama, prostora i viđenja istih od strane reditelja, pa na kraju i mog samog, ishod rada jeste instalacija pod nazivom Transformacija, prikazan putem skica, tehničkih priloga, trodimenzionalnog prikaza instalacije i fotografijama izvedenog rada.*

Gljučne reči: *drama, dramaturgija, instalacija, pozorišne, scenski prostor*

Abstract – *This paper is dedicated to the process of transposing a stage work from one form to another, in an attempt to capture the atmosphere and message that the work carries in its original form. With the spatial installation and dramaturgy of the exhibition space, I want to convey the experience of two theatrical scenographies that differ in concept, theme and the messages they carry. The scenographies that I present with the installation are "Jacques and his master" directed by David Alić, and "Tartif" directed by Igor Vuk Torbica. I deal with the process of analysis of how a stage work can be presented and through which media. Within the parallel analysis of plays, spaces and directors perspectives, and finally myself, the outcome of the work is the installation "Transformacija", shown through sketches, technical attachments, three-dimensional display of installations and photographs of the work.*

Keywords: *drama, dramaturgy, installation, theatre, scenography*

1. UVOD

U ovome radu baviću se temom nastanka scenskih prostora za dramska djela „Žak i njegov gospodar“ i „Tartif“ koja su se desila u prostorima Regionalnog pozorišta Novi Pazar i Narodnog pozorišta u Somboru.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bio dr Radivoje Dinulović, a komentor Darinka Mihajlović.

Dijalog između scenografije (kao segmenta pozorišne predstave) sa publikom u pozorištu, i scenografije kao izložbenog dijela sa posjetiocima galerije je najvažniji predmet analize o kojem će biti riječi u četvrtom i petom poglavlju. Preobražavanje scenskog djela iz jedne forme u drugu, je pokušaj da se zadrži atmosfera i poruka koje djelo nosi u svojoj originalnoj formi. Prostornom instalacijom i dramaturgijom prostora izložbe želim da se prenese doživljaj dvije pozorišne scenografije koje se razlikuju po konceptu, temi i porukama koje nose. Tretman ovog problema daću u šestom poglavlju komparativnog tumačenja i poređenja dvije predstave odnosno njihovih scenskih arhitektura i njihovim funkcijama u predstavama.

Bavim se procesom analize kako može da se predstavi cjelokupno scensko djelo i kroz koje sve medije. Metodologiju izrade teorijskog istaživanja u okviru ovog master umjetničkog projekta diktirao je predmet kojim se bavim, te će u ovome uvodu biti predstavljena struktura rada, njegov predmet kao i korpus koji ću koristiti pri analizi. Valja naglasiti odmah na početku da je ova teorijska eksplicacija zapravo proizvod jednog praktičnog rada, te će se u metodološkome smislu najprije oslanjati na empirijska, odnosno iskustvena saznanja mene kao autora i pokušati da ih što preciznije predstavim.

U drugome redu u rad ću koristiti originalna djela pisaca koja su korišćena za predstave, te kritičke prikaze predstava i na kraju teorijsku literaturu o scenskoj i dramskoj umjetnosti. Rezultat ovog procesa je održana izložba pod nazivom *Transformacija* u vidu karakterističnih fragmenata scenografskih djela u galerijskom prostoru: Galerija Šok zadruge, u kojoj se publika *uvlači* u svijet „malog pozorišta“ kako bi osjetila atmosferu pozorišnih predstava u drugačijem ambijentu tj. ne pozorišnom.

2. ANALIZA DJELA: „FATALIST ŽAK I NJEGOV GOSPODAR“ DENI DIDRO

Didroov roman „Fatalist Žak i njegov gospodar“ napisan je 1773. godine i posmatran je kao realistički roman koji je nastao pod ogromnim uticajem engleskog sentimentalizma i romana „Tristram Šendi“ engleskog romanopisca Lorenza Sterna (Lawrence Stern). U tim romanima glavnu filozofsku i tematsku okosnicu čini apsurd ljudske komunikacije koji je putem narativnih književnih tehnika blizak dramskom poimanju svijeta i tragi-komedije. Deni Didro je najveća intelektualna pojava XVIII vijeka ne samo u Francuskoj nego i u cijeloj prosvjetiteljskoj Evropi i za svoga života dotakao se najrazličitijih strana idejnog života svoga vremena, takođe ostavio trag u

najrazličitijim oblastima ljudskog znanja i duhovne djelatnosti. Tako je i u ovom romanu izražavao one misli svoga vremena koje su mogle biti izražene samo putem romana, a to su teme apsurdna ljudske egzistencije i nemogućnosti uspostavljanja komunikacije između ljudi. Fatalist Žak, je vjerni pratilac i sluga svoga neimenovanog gospodara, kojeg prati na neka putovanja koja čitaocu ostaju do kraja nepoznata. Prostor postaje univerzalan i metafizički a ne realan, a njih dvojica filozofske projekcije svojih životnih nazora koje zagovaraju. Oni su ne samo kontrasti, često se dopunjavaju i negiraju, oni su ljudi simboli modelovani na dijelkličnom principu u kojem dijalog postaje osnovno književno sredstvo. Likovi iskrstavaju na raskrsnicama puteva i isto tako iščezavaju na beskrajnom putu što nas upućuje na čovjekovo rođenje i smrt koje je kao neki put iz nepoznatog u nepoznato. Čovjekov život se svodi na razmjenu narativnih planova i dijaloga, i putovanja kroz prošle događaje koji su sinhronizovani s njihovim apsurdnim putovanjem.

3. ANALIZA DJELA: „TARTIF“ ŽAN BATIST MOLIJER

Klasična komedija je isključivo tvorevina Žana-Batista Molijera (Jean-Baptiste Moliere). Molijer je uspio da svoju komediju stvori istinski realističnu, punu veseljem, pravu komediju sa zdravim humorom, veliku životnom radošću i u isti mah vandredno duboku, bogatu visoku filozofskim sadržajem. U Francuskoj u prvoj polovini XVII vijeka bila je zastupljena velika komedija u stihu, sa malim brojem djela koja nisu bila toliko originalna i koja su najčešće bila plod podražavanja italijanske komedije. Komedija u stihu u sebi je sadržala veliki broj ličnosti, sa obiljem i raznovrsnošću situacija u sižeju, i takvu komediju rano je počela da privlači Molijera.

U početku Molijer nije pisao prave komedije više je skicirao scenarije malih komičnih komada koje su bile farse, i te farse razlikovale su se od srednjovjekovne time sto su bile u prozi i što su se oslanjale na glumačkim improvizacijama.

Kada je prešao sa scenarija farsi na pisanje pravih komedija, morao je da ovlada iskustvima i dramaturškom tehnikom ovog književnog roda. Odmah sa prvom svojom komedijom je doživio veliki uspjeh, ali jedan od najboljih Molijerovih komada bio je „Tartif“. Glavno pitanje ovog dijela rada jeste koliko originalni „Tartif“ korenspodira sa našim savremenim Tartifom, u kojoj mjeri zadržava osobine klasicističke drame a u kojoj mjeri je prilagođen savremenom modernom pozorišnom izrazu.

4. PROCES NASTANKA SCENOGRAFSKOG REŠENJA

Namjera za scenografsko rješenje je bila da se u procesu građenja simbolističke scenografije dođe do rešenja koje će da korespondira sa književnim djelom, koje se izvodi na sceni, a istovremeno da simulira život na sceni. Na koji je način to postignuto objasniću u nastavku.

Tema sjećanja u predstavi „Žak i njegov gospodar“ se isticala kao tema koja bi bila najpodesnija za scensku obradu i bliska mojim autorskim afinitetima. Polazim od toga da sebi postavljam pitanje šta je sjećanje i kako ga

moгу sebi objasniti u prostornom smislu. Pokušala sam na to pitanje vizuelno da odgovorim, tako što sam skicirala mrežu, kao skelu punu šupljina, otvora, fioka koje me asociraju na polja gdje se sjećanja nalaze i uredno slažu, mjesta na kojima se čuvaju informacije.

I ta moja skela bila je vrlo neuredna, sirova i živa. Skela koja ne prestaje da raste, svaki dan se nadograđuje i gradi. Svakako da, izdvoji li se neki trenutak iz naše memorije, vrlo je jasno da se dogodio u prošlosti, ali i potpuno je razgovjetno da djeluje na našu sadašnjost te utiče na našu budućnost. Zato ta skela nikad ne prestaje da raste i da se razvija. Razmišljajući o materijalu te moje skele prva asocijacija je bila drvo. Zadržali smo tu prvu asocijaciju, jer je bila smišljena tako da bude napravljena od prirodnog materijala, koji vremenom mijenja svoju boju i život. Taj prirodni materijal koji je obrađen od stane najnižih oblika života na Zemlji zapravo je bio prirodni materijal od kojeg su likovi izgradili svoju sopstvenu scenografiju. Cijela scenografija je bila sirova i trebala je da reprezentuje stvaran život koji likovi vode na sceni. Autorska namjera je bila da se djelimično ispoštuju didaskalije u vidu izgradnje prostora i dimenzija koja su potka za njihove digresije na sceni i služe za njihovu rekonstrukciju događaja na sceni.

Glavni elementi scenografije za predstavu „Žak i njegov gospodar“ koje sam htjela da istaknem i učinim funkcionalnim dijelom predstave su ritam, nivoi, smjena planova i jedan zid sa šupljinama i otvorima u vidu vrata, koje bi predstavljao granični prostor između epizoda u predstavi.

5. PROCES NASTANKA SCENOGRAFSKOG REŠENJA

Kako smo na samom početku procesa nastanka pozorišne predstave krenuli od glumačkih improvizacija, odakle je proistekla zaokružena zajednica na kojoj će se obrađivati tema koju je reditelj zadao, tako sam i ja improvizovala sa skicama. Ekipa se u početku složila da to bude komšiluk i prateći probe, zajedno sa rediteljem sam dolazila do nekih okvirnih prostornih skica komšiluka, skicirajući stambenu jedinicu. Ono što je bilo važno za sve pa tako i za mene u vezi kreiranja scenografije su lične priče glumaca koje su se rodile upravo iz riječi *Diktator* i teme *diktatura*. Iz njihovih ličnih stavova pojavile su se neke ključne riječi, kao na primjer: strah, hipohondrija, neprilagođenost, oportunističnost, ravnodušnost, nasilje, zapostavljenost, ostavljenost, nepoželjnost, iskorišćavanje, pogrdni odnosi, itd. Iz toga sam krenula da kreiram stambeni prostor u kome žive ljudi koji su ostavljeni, iskorišćavani, koji su u strahu, koji su neprilagođeni.

Svakako da sam pokušala na vizuelnom nivou da objasnim sebi kako bi izgledali ti njihovi životni prostori, kao i da pokušam da ih sjedinim u jedan veliki zajednički prostor. Prvo su se pojavile atmosferske scenske slike koje su zajedničke za sve priče. Pojavljuju se slike u kojima je mnogo vlage, tamno zelene boje, smoga, zagušljivosti i te *prljave* depresivne atmosfere koja se u moj glavi oslikala kao velika žuta mrlja.

Odatle proizilazi asocijacija da scenografiju bojim u prljavo-žutu, na oko tešku boju. Međutim analizirajući likove, ništa nije slučajno, na izgled to su sasvim uredni, uglačani, pristojni ljudi, koji žive samo svoj život. Koji na izgled nemaju problema, koji na prvi pogled djeluju kao grupa ljudi koja obilno komunicira, ali zapravo između njih ne postoji prava razmjena i razumevanje. Upravo ovo je ključna stvar koja me zanimala i iz koje proisteklo autorsko rešenje za scenografiju.

6. KOMPARATIVNA ANALIZA PREDSTAVA: „ŽAK I NJEGOV GOSPODAR“ I „TARTIF“

Na osnovu predhodnih analiza pojedinačnih djela i predstava u ovom poglavlju biće riječi o komparativnoj analizi predstava *Žak i njegov gospodar* i *Tartif*. Zadatak komparativne analize jeste da uporedim ove dvije predstave i pronađem vezu između, zajedničku nit, na izgled, dvije potpuno različite priče i teme, pa i predstave. Ova analiza treba da dokaže koliko su zapravo predstave slične duboko u svojim osnovama, iako se radi o potpuno dva različita autora. Analizom želim objasniti kako je došlo do ideje i zbog čega baš ove predstave su bile presudne da se stvori umjetnički rad *Transformacija*.

Da bih uopšte mogla uraditi komparativnu analizu, bilo je potrebno razumjeti djela i predstave koja sam analizirala. Ovo je ujedno i poslednji korak koji je neophodno uraditi kako bih približila ideju umjetničkog rada *Transformacija*, kao i prikazala finalno rešenje master umjetničkog rada. Tartif je glavna ličnost za zaplet i uzrok svađe u porodici Orgona.

Tarif u našoj predstavi itekako manipuliše ne samo Orgonom, već i ostalim članovima porodice. Vodi glavnu riječ, i kupuje ih otkrivanjem i ogoljavanjem njihovih ličnosti. Što direktno implicira da se radi o ozbiljnoj igri u preuzimanju vlasti nad ljudima.

Sa druge strane imamo Didroovog gospodara, koji je već vlasnik nad jednim životom, Žakom. Nad njime ima potpunu kontrolu nad slugom, pa tako i manipuliše njime, u prevodu kako gospodar okom, Žak skokom. Međutim odnos Žaka i njegovog gospodara, nije kao odnos Tartifa i Orgona.

Prije svega njihov odnos je prijateljski, dok Tartifov i Orgonov je prijateljski sa jedne strane i to Orgovone, i sve je to bila laž, dok na drugoj strani kod Žaka i gospodara iskena i istinita. Žaključujemo da veza postoji na nivou ODNOSA. Isti je princip ali je u suštini različit.

7. Umjetnički rad: TRANSFORMACIJA

How will you communicate

Will you

Or will you just walk away, forever unknowing

*The other side*¹

Instalacija nastaje kao ishod složenog višemjesečnog stvaralačkog rada u različitim pozorišnim kućama, u Regionalnom pozorištu u Novom Pazaru i u Narodnom pozorištu u Somboru.

Strukturom postavke i kroz autorsko iskustvo i doživljaj rada predstavljena su scenografska rješenja za ove dvije predstave u vidu interaktivne prostorne instalacije.

Ideja da se dva scenografska djela predstave kao interaktivna instalacija proizilazi iz razmišljanja o konceptu predstavljanja scenografskih djela mimo pozorišta, kako bi ih učinili dostupnima i za drugu vrstu publike, tj. nepozorišnu.

Umjetnički rad *Transformacija* transformiše, s jedne strane scenografsko djelo koje se bazira na sjećanjima i prepričavanju priča te predstavlja memorijski prostor u glavi čovjeka u vidu skela i velikog zida koji nije savršen. Elementi ove scenografije predstavljaju neku vrstu kreativnog haosa, punog fioka, šupljina, nivoa, pregrada u kojima se nalazi svako naše sjećanje.

Građenjem scenografije jednim jedinim materijalom, drvom, scenografijom se materijalizuje ljudska memorija koja je nestalna, rasipna, trošna, i koju vremenom gubimo. Scenografija predstave „Žak i njegov gospodar“ direktno igra u predstavi načinom interakcije glumaca sa njom, tako što se pričajući priče bude Žakove memorije te glumci kroz mnogobrojne otvore velikog zida poput memorija u ljudskoj glavi iskaču i igraju određena sjećanja.

S druge strane, instalacija transformiše scenografsko djelo koje se bazira na jedan životni, realan prostor, naizgled savršen. Elementi ove scenografije predstavljaju salon sav uglačan, uredan i sreden, koji predstavlja samo masku koja prikriva trulež koji vlada među društvom, odnosno, u priči „Tartif“, među porodicom, koja sve svoje probleme podvlači pod taj, naizgled savršen, tepih.

Materijali korišćeni za građenje scenografije kao što su pliš i mebl štof visokog sjaja, treba da ostave utisak savršenosti, bogatstva, komfora. Ono što povezuje ove dvije scenografije jeste uvođenje nivoa koji su u oba slučajeva korišćeni u svrhu mizanscena, odnosno direktnog obraćanja glumaca publici, što je razbijanje četvrtog zida s jedne strane, i igranje u drugom prostoru i vremenu s druge strane, odnosno na drugom nivou.

U obje predstave otvara se scenski prostor i prelijeva se u gledaliste i publiku, te neosjetno uvlači gledaoca u, s jedne strane, ličnu atmosferu prostora memorija, a s druge strane u komfornu kućnu atmosferu, i na taj način svrstava svakog pojedinca u publici u neophodnog saučesnika u priči. Muzika koja je neizostavni dio doživljaja atmosfera, zaokružuje čitavu povezanost ove dvije scenografije.

8. ZAKLJUČAK

Istraživanjem i procesom nastanka umjetničkog rada *Transformacija*, prije svega smatram da sam uspjela da ohrabrim sebe i upustim se u nešto novo i drugačije. S tim sam se smjelo upustila u samoj izradi ovoga rada i spoznala i unaprijedila svoje tehničko znanje.

Umjetnički rad *Transformacija* je opisan u svim svojim elementima i smatram da je čitaocu ovog rada stavljen na uvid detaljan prikaz predmeta kojim sam se bavila. Ovim radom dokazujem da je moguće da se scenografsko djelo predstavi putem drugačijih medija, kao što je prostorna instalacija, zvuk i svjetlo. Dramaturgijom prostora i dizajnom svjetla sa kompozicijama koje su dio instalacije publiku sam zaintrigirala i navela na mnogo pitanja na temu scenskog dizajna i uopšte prakse kojom se bavim.

¹Naziv rada studentske postavke Finske na PQ 2015: *Shared Space Music Weather Politics*.

Što smatram da je jako značajno za mene i svoj dalji rad. Time zaključujem svoje bavljenjem na temu proširene scenografije i smatram da sam u svojoj namjeri bar djelimično uspjela.

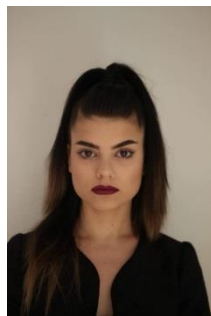

Slika 1 – postavka izložbe

Slika 2 – Plakat pozivnica

Kratka biografija:

Andreja Rondović (Podgorica, Crna Gora, 1994) je diplomirani inženjer Scenske arhitekture, tehnike i dizajna. Upisala je master studije na istom fakultetu, na odsjeku za Arhitekturu i urbanizam, smjer Scenska arhitektura i dizajn, 2017. Godine. Na Praškom kvadrijenalu scenskog dizajna i sceniskog prostora 2015. god. učestvovala je kao član tehničkog tima Nacionalne i Studentske sekcije nastupa Srbije koji je nagrađen Zlatnom medaljom za uspostavljanje dijaloga PQ2015. U saradnji sa timom studenata učestvovala je kreiranju prostornih instalacija i performansa u okviru pratećeg programa za festivale Sterijino pozorje u Novom Sadu, Jugoslovenski pozorišni festival u Užicu i BITEF-a u Beogradu. Bila je polaznik osnovnog kursa za tehničare. U maju 2019. god. ima samostalnu izložbu pod nazivom *Transformacija*, u Šok galeriji u Novom Sadu, koja je u sklopu pratećeg programa Sterijinog pozorja. Takođe ima izložbu radova u domenu scenografije na Praškom kvadrijenalu 2019. godine u junu, za Nacionalnu postavku Srbije. Profesionalno angažovanje kao scenograf, dizajner svjetla i kostimograf u pozorištu počinje od januara 2018. Godine. Radila je na devet predstava i četiri filma.

9. LITERATURA

1. *Istorija Francuske književnosti*, Naučna knjiga, Izdavačko preduzeće Narodne republike Srbije, Beograd, 1951
2. Aleksandar Flaker, *Teorija književnosti*, SNL, Zagreb, 1986
3. Nermin Vučelj, *Didro i Estetika*, Filozofski fakultet, Niš 2015
4. Molijer, *Tartif - Don Žuan II izmenjeno izdanje*, Štamparsko preduzeće "Budućnost", Novi Sad
5. Siegfried Melchinger, *Povijest političkog kazališta*, Biblioteka civilizacija, Zagreb 1989
6. Tatjana Dadić Dinulović, *Scenski dizajn kao umetnost*, CLIO, SCEN, 2017
7. Meta Hočevar, *Prostori Igre*, Jugoslovensko dramsko pozorište, 2003
8. Pamela Hauard, *Šta je scenografija*, Clio, 2002
9. Jovan Čekić i Miško Šuvaković, *Nova povezivanja od scene do mreže*, Univerzitet Singidunum, Beograd 2017